

УДК 348.98

В. М. Шевчук, кандидат юридичних наук, доцент кафедри криміналістики Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», м. Харків

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТАКТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ І ВПРОВАДЖЕННЯ «АВТОМАТИЗОВАНОГО РОБОЧОГО МІСЦЯ СЛІДЧОГО»

Розглянуто проблеми впровадження автоматизованого робочого місця слідчого як один із напрямків підвищення ефективності реалізації тактичних операцій у розслідуванні злочинів. Проаналізовано роль та значення «АРМ слідчого» у процесі оптимізації застосування тактичних операцій, окремі проблеми та недоліки, що проявляються у практиці слідчої діяльності. Запропоновано «АРМ слідчого» доповнити окремим модулем «Тактичні операції».

Ключові слова: тактична операція, комп'ютерні технології, «АРМ слідчого», ефективність розслідування.

Серед найбільш перспективних напрямків запровадження проєктів інформаційно-технологічного спрямування особливе місце займає розроблення й використання системи «Автоматизоване робоче місце слідчого», головним завданням якої є забезпечення підтримки у прийнятті рішень. До структури АРМ слідчого входять інформаційно-довідкові, інформаційно-пошукові й інформаційно-консультаційні системи¹. Застосування такого АРМ дає можливість слідчому використовувати інформацію: 1) нормативну, що містить-

¹ Див.: Шепітько В. Ю. Проблемы разработки, внедрения и использования инноваций в следственной деятельности / В. Ю. Шепітько // Использование современных информационных технологий в правоохранительной деятельности и региональные проблемы информационной безопасности: материалы междунар. науч.-практ. конф. – Калининград: Калининград. юрид. ин-т МВД России, 2006. – Вып. 7 (часть 1). – С. 125–128; Шепітько В. Ю. Вибрані твори / Избранные труды / В. Ю. Шепітько. – Х. : Вид. агенція «Апостіль», 2010. – С. 88; Шепітько В. Ю. Инновации в криминалистике и следственной деятельности / В. Ю. Шепітько // Проблемы управления органами расследования преступлений в связи с изменением уголовно-процессуального законодательства: материалы междууз. науч.-практ. конф.: в 2-х ч. – М. : Акад. управления МВД России, 2007. – Ч. 2. – С. 44–49.

ся в кримінально-правовому і процесуальному законах, а також в інших нормативно-правових актах; 2) методичну, зосереджену у спеціальній літературі, що містить рекомендації з розслідування окремих видів злочинів; 3) доказову, яка надходить із процесуальних джерел і містить необхідні відомості про обставини розслідуваного злочину; 4) оперативну, що міститься в непроцесуальних джерелах; 5) довідкову, яка охоплює відомості про слідчу дільницю, район, область, а також певну інформацію про організації й підприємства, правоохоронні органи, експертні установи тощо¹.

Такого роду системи, — слушно зауважує Н. Б. Водянова, — надають суб'єкту розслідування безліч переваг у виконанні його професійних функцій. Зокрема, істотно скорочуючи часові витрати слідчого на пошук необхідної інформації, значно мінімізуючи помилки. Вони оптимізують його роботу в цілому, підвищують її якість і тим самим сприяють виробленню і прийняттю своєчасних, обґрунтованих і найбільш раціональних рішень у ході кримінального провадження. У зв'язку із цим, на думку вченого, подальше вивчення й розроблення такого АРМ слідчого, яке буде відповідати сучасним умовам всього процесу розслідування злочинів, вбачається вельми актуальним і необхідним. Основним призначенням програмного забезпечення АРМ слідчого повинна виступати комплексна автоматизація діяльності слідчих органів, а головна мета його розробки, створення й використання полягає в наданні інформаційної підтримки слідчим при виконанні ними своїх функціональних обов'язків².

При цьому варто зазначити, що у спеціальній літературі по-різному визначають поняття «АРМ слідчого». Так, С. А. Ялишев вважає, що автоматизовані робочі місця слідчого становлять собою автономні інформаційні системи, забезпечуючі зберігання значного обсягу поточної інформації по розслідуваних злочинах, оснащені комп'ютерними програмами для висунення версій і планування

¹ Див.: Караханьян А. К. Проблемы компьютеризации расследования / А. К. Караханьян // Актуальные проблемы борьбы с преступностью: материалы респ. науч.-практ. конф., 14–15 мая 1992 г. – Екатеринбург, 1992. – С. 361.

² Див.: Водянова Н. Б. Основы планирования и программирования следственной деятельности : монография / Н. Б. Водянова. – М.: Юрлитинформ, 2010. – С. 114–116.

слідчої діяльності¹; Н. Б. Сем'їна розглядає їх як комплекс програмних засобів, розміщених безпосередньо на робочому місці слідчого, застосування яких оптимізує й удосконалює слідчу діяльність у цілому²; Б. В. Андреев вважає їх комплексом індивідуальних технічних і програмних засобів, призначених для автоматизації інформаційного забезпечення процесуальної діяльності³; О. О. Белов — багатофункціональним пакетом прикладних програм, сформованих на підставі кібернетичної моделі процесу розслідування⁴.

Отже, автоматизоване робоче місце (АРМ) слідчого можна визначити як сукупність інформаційно-програмно-технічних засобів, що надають слідчому підтримку у прийнятті рішень у процесі розслідування злочинів, автоматизують інформаційне забезпечення його процесуальної діяльності. За своїм технічним навантаженням АРМ слідчого має охоплювати певні комп'ютерно-технічні засоби і програмні продукти. Використання АРМ слідчого спрямовано на оптимізацію, раціоналізацію й удосконалення слідчої роботи.

Структура АРМ слідчого передбачає наявність таких систем: а) технічних засобів, що складається із засобів обчислювальної, комунікаційної, організаційної техніки й технічних засобів спеціального призначення; б) програмних засобів, що складається із системного (загального) і прикладного (спеціального) програмного забезпечення; в) техніко-криміналістичного, методичного й тактичного забезпечення; г) загальних і спеціальних інформаційно-довідкових баз знань та ін. Так, система технічних засобів АРМ слідчого складається з комп'ютера з периферійним обладнанням і

¹ Див.: Ялышев С. А. Информационные технологии и криминалистика / С. А. Ялышев // Фундаментальные и прикладные проблемы управления расследованием преступлений: сб. науч. трудов: в 2-х ч. Ч. 2. — М.: Акад. управления МВД России, 2005. — С. 45.

² Див.: Семьина Н. Б. Основы планирования и программирования следственной деятельности: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Н. Б. Семьина. — М., 2009. — С. 15.

³ Див.: Андреев Б. В. Расследование преступлений в сфере компьютерной информации / Б. В. Андреев, П. Н. Пак, В. П. Хорст. — М.: Юрлитинформ, 2001. — С. 85.

⁴ Белов О. А. Информационное обеспечение раскрытия и расследования преступлений: дис. ... канд. юрид. наук / О. А. Белов. — М., 2007. — С. 134–135.

відповідним програмним забезпеченням і комплексу техніко-криміналістичних засобів виявлення, дослідження й фіксації доказової інформації. Програмне забезпечення загальне «керує» роботою комп'ютера та його окремих частин, прикладне (спеціальне) використовується для вирішення окремих завдань¹.

Завдання АРМ слідчого охоплюють: 1) пошуки криміналістично значущої інформації з метою розкриття, розслідування й попередження злочинів; 2) формування й ведіння баз даних, які містять різні відомості про події, осіб та організації, а також іншу необхідну інформацію, що стосується розслідуваних злочинів; 3) підвищення об'єктивності криміналістично значущої інформації, що міститься в базах даних; 4) налагодження єдиної технології обліку й накопичення слідчої інформації; 5) інформаційне забезпечення ведіння кримінальних справ (пошуки необхідної інформації за різними критеріями й умовами, що вводиться слідчим, у взаємозалежних банках даних, а також видача відібраної інформації); 6) забезпечення захисту від несанкціонованого доступу та схоронності останньої; 7) постійне поповнення і своєчасне відновлення інформаційних фондів користувачів; 8) максимальне спрощення процедури введення документів у базу даних (у тому числі і з паперових носіїв) з одночасною перевіркою й установкою зв'язків і залежностей між об'єктами, що вводяться, і вже занесеними об'єктами обліку; 9) проведення аналітичної роботи по виявленню прихованих зв'язків і залежностей, а також виявлення ланцюжків злочинних дій і подій по розслідуваних кримінальних справах.

Для інформаційного забезпечення процесу планування, оформлення слідчим планів розслідування злочинів (у тому числі й по версіях) і планів проведення окремих слідчих дій О. Ф. Родіним запропоновано спеціальний модуль АРМ слідчого, у якому передбачено базу даних у вигляді окремого модуля, в якому зберігається інформація про обставини, що підлягають доказуванню при проведенні

¹ Див.: Шепітько В. Ю. Інформаційні технології в криміналістиці та слідчій діяльності / В. Ю. Шепітько, Г. К. Авдєєва // Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. – Х.: Право, 2010. – Вип. 19. – С. 194–202; Шепітько В. Ю. Інформаційні технології в криміналістиці та слідчій діяльності / В. Ю. Шепітько // Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. – Х.: Право, 2010. – С. 197–198.

слідчих дій, спрямованих на перевірку типових версій з урахуванням слідчих ситуацій, характерних для певного виду злочину.

Викликає певний науковий інтерес і система, запропонована Н. Б. Водяною¹, на думку якої структура та зміст програмного комплексу «Автоматизоване робоче місце слідчого» повинна охоплювати блоки, які містять у собі: «законодавство» — різні довідкові правові системи із значним масивом правової й довідкової інформації; «документи» — зразки процесуальних документів та їх архітектоніка; «докази» — інформацію про докази по кримінальних справах, що знаходяться у провадженні слідчого; «слідчі дії» — процесуальні правила та криміналістичні рекомендації з проведення окремих слідчих дій; «судові експертизи» — перелік питань, розв'язуваних різними видами судових експертиз, а також об'єкти й методи дослідження експертиз та ін.; «техніко-криміналістичні засоби» — інформацію про сучасні науково-технічні засоби, цілі та правила їх використання; «криміналістичні методики розслідування окремих видів злочинів» — систему наукових знань про механізм учинення окремих видів злочинів, що сприяє встановленню кваліфікуючих ознак конкретного злочину й конкретизації обставин, що підлягають доказуванню, а також рекомендації типових програм з використання відповідуючих реальним умовам слідчої практики тактичних прийомів, методів і засобів розкриття й розслідування окремих видів злочинів; «правоохоронні органи й експертні установи» — систему цих органів та установ; «слідча практика» — відбиття передового слідчого досвіду; «словник термінів» — визначення й тлумачення різних понять, категорій, конструкцій, у тому числі і правових; «довідкова інформація» — відомості різноманітного характеру, що можуть бути корисними слідчому у зв'язку з виконанням його професійних обов'язків (наприклад, дані, що стосуються попереднього вивчення слідів злочину).

Усі ці перелічені блоки містять у собі інформацію, яка тим чи іншим чином може бути використана слідчим у здійсненні його професійної діяльності й тим самим сприяти розкриттю й розслі-

---

¹ Див.: Водянова Н. Б. Основы планирования и программирования следственной деятельности : монография / Н. Б. Водянова. — М.: Юрлитинформ, 2010. — С. 120–121.

дуванню злочинів. Окрім цього, основним компонентом АРМ слідчого має стати календарний план виконання всіх слідчих функцій на певний період часу. Описані вище блоки покликані доповнювати основний план діяльності слідчого необхідною інформацією, уточнювати його й деталізувати, надавати інформаційну, методичну й технічну підтримку в його роботі. Також разом з вищезгаданими компонентами необхідною є програма «Контроль за якістю і строками розслідування», що працює в автоматичному режимі.

Принцип дії запропонованої форми «АРМ слідчого» полягає в наступному. Спочатку слідчий складає плани розслідування окремих кримінальних справ, що знаходяться в його провадженні, шляхом введення всієї наявної по конкретній справі інформації в пам'ять комп'ютерного устрою за запропонованою формою. За необхідності шляхом застосування ПК він складає детальні плани проведення окремих слідчих або інших дій чи заходів у довільній, зручній для себе формі. При виконанні слідчим цих дій відчутно можуть допомогти блоки, включені в АРМ слідчого, які містять корисну інформацію; далі відбувається автоматизоване об'єднання окремих планів у цілісний план-графік слідчої діяльності на певний період часу. Зазначимо, що слідчий у будь-який час може доповнювати, уточнювати або змінювати відомості в кожному з планів. Завдяки взаємозв'язку і взаємозумовленості між загальним календарним планом діяльності слідчого, планами розслідування окремих кримінальних справ і планами підготовки й проведення окремих слідчих або інших дій і заходів, внесені зміни й доповнення знайдуть відбиття у всіх планах, яких вони стосуються, без втрати яких-небудь відомостей¹.

Разом із тим, незважаючи на безсумнівні переваги впровадження зазначених систем АРМ в практику діяльності слідчого, при їх створенні і застосуванні мають місце певні складнощі та недоліки.

При створенні АРМ не в повній мірі враховувалися широкі можливості сучасних персональних комп'ютерів, які можуть бути успішно використані для потреб слідства. Як вбачається, основною

---

¹ Див.: Водянова Н. Б. Основы планирования и программирования следственной деятельности : монография / Н. Б. Водянова. – М.: Юрлитинформ, 2010. – С. 116–118.

причиною цього є однотипність природи цих програмних продуктів. Вони становлять собою текстовий реєстр з набором бланків (шаблонів) процесуальних документів. Деякі з них містять нескладну пошукову систему у вигляді низки послідовних переліків — від списку слідчих і справ, що перебувають у їх провадженні, до переліку документів у кримінальній справі¹. На жаль, швидкість розвитку комп'ютерних технологій і програмних продуктів значно перевищує швидкість створення спеціальних криміналістичних програмних комплексів, які в подальшому стають незатребуваними при зміні покоління комп'ютерної техніки. У деяких випадках на момент завершення роботи над програмним продуктом операційна система, до якої він був адаптований, виявляється вже застарілою з обмеженим використанням².

Важливим недоліком існуючих баз знань є також те, що супроводжуюче їх програмне забезпечення не відповідає сучасним вимогам (не адаптоване до сучасних операційних систем ЕОМ). До того ж структура цих баз і характер відомостей, що в них містяться, розроблені з метою лише допомогти слідчому в його рутинній роботі з автоматичного складання процесуальних документів, швидко його пошуку в електронному архіві, пошуку відомостей щодо певних процесуальних осіб (експертів, перекладачів, свідків, потерпілих). На жаль, в існуючих базах знань «АРМ слідчого» бракує відомостей, необхідних при виконанні і плануванні слідчим розслідування, побудові слідчих версій, моделюванні події злочину³.

Крім того, як окремий недолік можна також відзначити недостатність у базах даних окремих блоків довідково-інформаційного характеру, що сприяють криміналістичним рекомендаціям, а також брак їх певного алгоритму. У зв'язку із цим при застосуванні цих систем коло функцій слідчого як користувача АРМ звужилося практично до технічного оформлення процесуальних документів.

---

¹ Див.: Пацкевич А. П. Использование новейших технологий в работе следственных подразделений / А. П. Пацкевич // Юрист-онлайн: Электронный юридический журнал, 2005.

² Див.: Белан Н. Компьютер для юриста / Н. Белан, А. Белан // Законность. – 2002. – № 3. – С. 22.

³ Див.: Шепітько В. Ю. Техніко-криміналістичне забезпечення діяльності правоохоронних органів / В. Ю. Шепітько // Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. – Х. : Вид. «Кроссеруд», 2007. – Вип. 13. – С. 91–92.

Варто вирізнити ще одну проблему застосування АРМ — захист документів від несанкціонованого доступу. Автори-розробники намагаються її вирішити за допомогою АС «Реєстрація». При першому запуску АРМ користувачеві належить пройти процедуру реєстрації, яка вирішує два завдання — захист інформації й автоматичне внесення в документи, що формуються, особистих даних. При реєстрації користувачем заповнюються поля спеціальної бази даних (прізвище, ініціали, посада, класний чин, місце служби тощо), вводиться в систему його власний пароль. Введені особисті дані автоматично вставляються у відповідні місця всіх документів, що формуються в ході роботи даного користувача з АРМ. Пароль захищає складені за допомогою АРМ документи від несанкціонованого доступу¹. Пропонуються інші механізми забезпечення захисту АРМ від останнього².

Перелічені недоліки до певної міри враховані при розробленні програмно-інформаційної системи «АРМ слідчого “Інсайт”», до структури якої входять такі 12 блоків: «законодавство» — нормативно-правові акти, які регулюють діяльність слідчого; «документ» — зразки процесуальних документів; «слідчі дії» — процесуальна регламентація й тактика слідчих дій, зразки планів і схем місця події й умовні позначення об'єктів; «науково-технічні засоби» — техніко-криміналістичне забезпечення органів досудового слідства; «судові експертизи» — підготовка матеріалів для призначення судових експертиз і типові запитання; «слідча практика»; «криміналістичні методики» — методики розслідування окремих видів злочинів; «навчання» — програми-тренажери; тести для перевірки рівня знань з криміналістики; навчальні відеофільми; «словник термінів» — словник термінів з криміналістики; «бібліографія»; «правоохоронні органи й експертні установи» —

¹ Див.: Разумовская Е. А. Назначение и возможности программного комплекса «Автоматизированное рабочее место следователя» / Е. А. Разумовская // Криминалисть. — 2008. — № 1. — С. 63–65.

² Див.: Андреев Б. В. Защищенный программный комплекс информационного обеспечения расследования преступлений : материалы 15-й науч.-технич. конф. «Системы безопасности» / Б. В. Андреев, В. И. Монастырецкий. — М. : Академия ГПС МЧС России, 2006. — С. 56–58; Белов О. А. Принципы информационного обеспечения раскрытия и расследования преступлений / О. А. Белов // Вестн. криминалистики. — Вып. 3 (19). — М. : Спарк, 2006. — С. 98–100; та ін.

основні відомості й адреси; «додаткова корисна інформація». Головне завдання цієї системи — забезпечення підтримки прийняття рішень¹. «АРМ слідчого “Інсайт”» розміщено в мережі Інтернет².

Створенню програмно-інформаційної системи «АРМ слідчого “Інсайт”» передувала підготовка окремих модулів у вигляді баз знань та інформаційно-пошукових систем і побудова детального алгоритму, за яким у подальшому програмістами складався спеціальний програмний продукт, який і забезпечив роботу цього алгоритму в сучасних інформаційних системах. Автори-розробники — науковці лабораторії «Використання сучасних досягнень науки й техніки у боротьбі зі злочинністю» Інституту вивчення проблем злочинності Національної АПРН України на підставі дослідження всього процесу створення інформаційних технологій для правоохоронних органів (у тому числі АРМ) та їх окремих етапів, виокремили низку принципів, на яких ґрунтується запропонована система, а саме: 1) відповідність алгоритму, що є фундаментом для створення певної інформаційної технології; 2) модульність і системність (підсистеми створюються у вигляді окремих модулів за функціональним призначенням, які можуть використовуватися як самостійно, так і в комплексі); 3) адаптованість до сучасних операційних систем та інших програмних продуктів; 4) можливість переведення на іншу мову програмування (в тому числі на мову наступних поколінь); 5) простота у використанні й надійність, що дозволяє слідчому, який має навички користувача ПЕОМ середнього рівня, без сторонньої допомоги використовувати АРМ слідчого.

Системне і спеціальне програмне забезпечення «АРМ слідчого “Інсайт”» дозволяє слідчому додатково створювати власні бази даних, складати процесуальні документи і звіти (в тому числі з використанням графічного матеріалу), будувати плани і схеми, моде-

¹ Див.: Шепітько В. Ю. Техніко-криміналістичне забезпечення органів досудового слідства та якості слідчої діяльності / В. Ю. Шепітько // Теоретичні основи забезпечення якості кримінального законодавства та правозастосовчої діяльності у сфері боротьби зі злочинністю в Україні : матеріали наук. конф., 15 травня 2009 р. – Х. : Право, 2009. – С. 33–36; Шепітько В. Ю. Криміналістика : підручник / В. Ю. Шепітько. – К. : Ін Юре, 2010. – С. 50; Шепітько В. Ю. Вибрані твори / Избранные труды / В. Ю. Шепітько. – Х. : Видав. агенція «Апостіль», 2010. – С. 85.

² Автоматизоване робоче місце слідчого – АРМ-слідчого «Інсайт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sledovatel.com.ua>.

лювати об'єкти і події, дуже швидко здійснювати запити й пошуки відомостей щодо окремих осіб, об'єктів і подій, досліджувати аудіо-й відеозаписи, фотознімки, графічні об'єкти та ін.¹

Незважаючи на достатньо позитивний досвід інформатизації слідчої діяльності останнім часом, необхідно констатувати нагальну потребу у подальшому вдосконаленні розроблених інформаційних систем і створенні належних умов для їх успішної реалізації. Виходячи з того, що «АРМ слідчого» — це система відкритого типу, що дає можливість включати в базу даних нові відомості й коригувати існуючі², вважаємо за доцільне доповнити програмно-інформаційну систему «АРМ слідчого “Інсайт”» окремим модулем «Тактичні операції», передбачивши його у блоці «Криміналістичні методики». До того ж, доцільним є створення АРМ судді, передбачивши в його структурі модуль «Тактичні операції». На підтримку викладеної пропозиції можна навести позитивні приклади щодо створення алгоритмізованих типових моделей низки тактичних операцій, окремі з яких введені в пам'ять ЕОМ («Виявлення», «Атрибуція трупа», «Викриття», «Контроль на закупівля», «Розшук» та ін.)³.

На нашу думку, модуль «Тактичні операції» має складатися з двох рівнів, компонентів: 1) загальні тактичні операції, які можна застосовувати при розслідуванні будь-якого злочину: «Встановлення способу вчинення кримінального правопорушення», «Встановлення особи злочинця», «Встановлення мотивів учинення злочину», «Вста-

¹ Див.: Шепітько В. Ю. Інформаційні технології в криміналістиці та слідчій діяльності / В. Ю. Шепітько, Г. К. Авдеева // Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. — Х.: Право, 2010. — Вип. 19. — С. 194–202; Шепітько В. Ю. Проблеми формування «криміналістических алгоритмів» и возможности их практической реализации / В. Ю. Шепітько // Использование современных информационных технологий и проблемы информационной безопасности в деятельности правоохранительных органов: межвуз. темат. сб. науч. тр. — Калининград: Калининград. юрид. ин-т МВД России, 2009. — С. 15.

² Див.: Шепітько В. Ю. Роль інформаційних технологій у підвищенні якості слідчої діяльності / В. Ю. Шепітько, В. В. Білоус // Теоретичні основи забезпечення якості кримінального законодавства та правозастосовчої діяльності у сфері боротьби зі злочинністю в Україні: монографія / за заг. ред. В. І. Борисова, В. С. Зеленецького. — Х.: Право, 2011. — С. 288–299.

³ Див.: Якушин С. Ю. Криміналістическая тактика: вопросы теории и практики : учеб. пособие / С. Ю. Якушин. — Казань: Казан. гос. ун-т, 2010. — С. 49.

новлення місця і часу вчинення кримінального правопорушення», «Встановлення співучасників злочинця», «Затримання злочинця на місці злочину»; «Розшук особи, яка зникла з місця події і переховується від слідства», «Перевірка алібі підозрюваного», «Встановлення свідків», «Перевірка обмови», «Нейтралізація протидії розслідуванню з боку зацікавлених осіб» та ін.; 2) предметні тактичні операції, що провадяться при розслідуванні окремих видів злочинів. Так, прикладом, при розслідуванні службових злочинів у митній сфері, залежно від проміжних (локальних) завдань на початковому етапі можна виокремити такі тактичні операції: «Затримання хабародавця (або хабароотримувача) на місці вчинення злочину з речовим доказом», «Викриття вимагання хабара за добровільною заявою особи, яка його дає», «Викриття неналежного проведення митного огляду службовою особою внутрішнього митного органу», «Викриття незаконного випуску у вільний обіг посадовою особою внутрішньої митниці товарів без митного оформлення», «Викриття злочинця», «Документ», «Контрольована поставка наркотиків» та ін.¹

Тактичні операції ситуаційно зумовлені, тому слід враховувати слідчі ситуації, що виникають у процесі розслідування службових злочинів у митній сфері. Залежно від обсягу і змісту даних, що послужили підставою для початку кримінального провадження, а також інформації про злочинця пропонується три найбільш типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування: а) існують достатні дані про вчинення службового злочину в митних органах, відома особа, яка його вчинила; б) відомо, що вчинено службовий злочин у митних органах, але особа, яка його вчинила, невідома або інформація про неї обмежена; в) відомо, що вчинено службовий злочин у митних органах, є відомості про злочинця, але той зник з місця події. Стосовно вказаних слідчих ситуацій пропонуються відповідні за змістом і специфікою тактичні операції².

¹ Див.: Шевчук В. М. Проблеми тактичних операцій під час розслідування службових злочинів у митних органах / В. М. Шевчук // Митна справа: Наук.-аналіт. журн. з питань митної справи та зовнішньоекономічної діяльності. – 2003. – № 3. – С. 18–24.

² Див.: Шевчук В. М. Ситуаційна обумовленість тактичних операцій при розслідуванні службових злочинів у митних органах / В. М. Шевчук // Бюлетень М-ва юстиції України. – 2006. – № 1. – С. 54–64.

Отже, створення модуля «Тактичні операції» сприятиме вдосконаленню інформаційно-технологічного програмного комплексу «АРМ слідчого “Інсайт”», розширить межі реалізації в практичній діяльності слідчого сучасних інноваційних проєктів. При розробленні тактичних операцій стосовно розслідування окремих видів злочинів, їх апробації на практиці, відповідну інформацію необхідно надавати до бази даних реєстратору, який і буде вносити запропоновані тактичні операції до модуля «Тактичні операції» в окремі криміналістичні методики з урахуванням наступних елементів: а) етапи розслідування, б) слідчі ситуації, в) проміжні тактичні завдання, г) зміст тактичної операції, д) особи, які взаємодіють при проведенні тактичної операції, е) план тактичної операції. У запропонованій системі мають розміщуватися розроблені, апробовані на практиці тактичні операції. Як правильно зазначає Б. В. Щур, у даному разі йдеться не про науковий пошук або розроблені «навчальні продукти» криміналістики, а про апробовані та рекомендовані до практичного використання доробки, які адаптовані до практичних цілей слідчої діяльності¹.

Рассмотрены проблемы внедрения автоматизированного рабочего места следователя как одного из направлений повышения эффективности тактических операций при расследовании преступлений. Проанализировано роль и значение «АРМ следователя» в процессе оптимизации применения тактических операций, отдельные проблемы и недостатки, проявляющиеся в практике следственной деятельности. Предложено «АРМ следователя» дополнить отдельным модулем «Тактические операции».

The problems of introduction of workstation of investigator are considered as one of directions of increase of efficiency of tactical operations at investigation of crimes. A role and value «ARM of investigator» are analyzed in the process of optimization application of tactical operations, separate problems and defects, showing up in practice of inquisitional activity. It is offered to «ARM of investigator» to complement the separate module the «Tactical operations».

Рекомендовано до опублікування на засіданні кафедри криміналістики Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» (протокол № 11 від 15 червня 2013 р.).

*Рецензент – доктор юридичних наук, професор
В. Ю. Шепітько.*

¹ Див.: Щур Б. В. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик : монографія / Б. В. Щур. – Х. : Харків юрид., 2010. – С. 233.